

Krister Näsén
Enheten för arbetsmarknadsstatistik

Övergripande om ändringarna i AKU i samband med ramlagen

Innehåll

| | |
|--------------------------------------|---|
| Bakgrund | 3 |
| Population..... | 3 |
| Privata hushåll | 3 |
| Beroende intervjuer | 4 |
| Definitionsförändringar | 5 |
| Sysselsatta..... | 5 |
| Arbetslösa | 5 |
| Arbetsmarknadspolitiska program..... | 6 |
| Timmar..... | 7 |
| Hjälpvektor och AGI..... | 8 |
| Dubbelmätning | 9 |

Bakgrund

I och med ramlagen IESS införande 1 januari 2021 har ett antal förändringar genomförts i AKU. Detta PM syftar till att ge en beskrivning av vissa av de mer centrala förändringarna.

De förändringar som har skett kan sammanfattas med att målpopulationen har ändrats, definitionen av sysselsatta har ändrats genom 19:e ILO-resolutionen, blanketten har ändrats genom den s.k. inputharmoniseringen och samtidigt har också ett nytt viktningsförfarande införts.

Population

I och med ramlagen utökas målpopulationen till att omfatta personer i åldern 15-89 år. Den tidigare målpopulationen var 15-74 år vilket fortsatt kommer vara den gängse åldern för publiceringar.

Ökningen i åldersspannet för målpopulationen bedöms i sig inte ha någon inverkan på skattningarna men samtidigt har inte urvalet utökats. För att samla in data om personer i åldern 75-89 år har urvalsresurserna allokerats om vilket innebär en något minskad precision för den tidigare målpopulationen 15-74 år.

Privata hushåll

Via ramlagen specificeras att det endast är boende i privata hushåll som skall ingå i målpopulationen samt att värnpliktiga skall exkluderas. Ur ett svenskt perspektiv inkluderas boende i studentkorridorer, inneboende, seniorboende och servicelägenheter då det faller inom ramen för vad Eurostat definierat som privata hushåll. Det som exkluderas ur målpopulationen är personer som bor på så kallade institutionsboenden, såsom gruppboenden för funktionsnedsatta, fängelser och hem för sluten ungdomsvård.

Det här bedöms ha ringa effekter på de skattningar som publiceras för befolkningen 15-74 år som fortsatt är den redovisningsgrupp som är aktuell. En introduktionsfråga ställs till personer 70 år eller äldre om de bor i ett privat hushåll. Anledningen till att denna avgränsning gjordes är att andelen boende i s.k. särskilda boenden enligt register ökar från just den åldern. Hanteringen kring privata hushåll kommer alltså kunna ha en effekt på framförallt på gruppen 65-74 år men på totalen ha en ringa effekt.

Värnpliktiga är så pass få att det bedöms ha en liten effekt på skattningarna.

Beroende intervjuer

Tidigare förlitade sig AKU:s blankett på så kallade beroende intervjuer med kontrollfrågor där respondenten ombads bekräfta tidigare uppgifter. I och med att blankettens flöde numer liknar den tidigare blankett som användes första tillfället en respondent deltog i AKU är dessa möjligheter mer begränsade. Enligt reglering skall blanketten som används i AKU följa ett visst flöde. Blanketten är via reglering uppdelad i olika block och frågor för nationellt bruk får endast läggas till mellan dessa block. Det har gjort att för sysselsatta är förfarandet med kontrollfrågor snarlikt mot det som användes tidigare medan det för ej sysselsatta starkt påminner om den tidigare första intervjun. För de ej sysselsatta är antalet kontrollfrågor färre än tidigare.

För sysselsatta bedöms påverkan vara liten med de förändringar som har genomförts i insamlingsmetod medan definitionsändringen bedöms ha större inverkan. För arbetslösa och personer utanför arbetskraften är det svårt att bedöma vilken påverkan ändringarna har. För en grupp kan skillnaden bli lite större. Det är de som tidigare klassades som utanför arbetskraften på grund av långvarig sjukdom. Den tidigare kontrollblanketten som användes skiljer sig kraftigt mot det nya förfarandet och det kan resultera i färre som klassas så.

Definitionsförändringar

Den tidigare ILO-resolutionen kring definitioner av bl.a. vilka som skall betraktas som sysselsatta och arbetslösa har ersatts av den 19:e ILO-resolutionen. För sysselsatta har definitionen förändrats medan det för de arbetslösa handlar om en förändring i insamlingsförfarandet till följd av inputharmoniseringen i medlemsländerna. Frågeformuleringen är också något förändrad.

Sysselsatta

Enligt den 19:e resolutionen så exkluderas vissa personer ur gruppen sysselsatta. Det rör sig om personer som av vissa frånvaroskäl är helt frånvarande från arbetet och frånvaron förväntas vara mer än tre månader. Detta gäller bland annat helt tjänstlediga utan lön, permitterade, frånvarande pga. arbetsbrist, uppsagda utan arbetsplikt, föräldralediga som inte är berättigade till föräldrapenning samt säsongarbetande som inte utför något arbete kopplat till detta under innevarande säsong.

En ytterligare förändring gäller de som i AKU tidigare kallades för medhjälpande hushållsmedlemmar. Det är personer som arbetade utan ersättning i ett företag som drevs av en hushållsmedlem. Definitionen har nu breddats till att omfatta alla som arbetar utan ersättning i ett företag som drivs av en familjemedlem. Kravet på att man skall tillhöra samma hushåll finns alltså inte längre.

Konsekvensen av definitionsändringarna blir färre sysselsatta i och med att vissa grupper med längre frånvaro från arbete inte räknas med. Tester som gjorts under delar av 2020 och med ett mindre urval visar på en minskning av antalet sysselsatta med ungefär 30 000, eller cirka 0,6 procent av de sysselsatta. I samband med utfallet för AKU januari blev denna minskning dubbelt så stor och det återstår att se om det är en ihållande effekt eller en effekt av den pågående pandemin. Resultaten är endast indikativa och eventuellt tidsseriebrott kommer att kartläggas genom s.k. dubbelmätning under 2021 och genom analys av resultaten.

Arbetslösa

När det gäller arbetslösa har det inte skett någon förändring i vilka som betraktas som arbetslösa. Istället har ramlagsanpassningen gjort att det inte längre går att få ut samma information som tidigare. Urvalet har utökats till 15-89 år men frågor om arbetssökande ställs inte till personer 75 år eller äldre.

Då flödena i blanketten är reglerade inom de olika temaområdena är det alltså detaljstyrt i vilken ordning frågorna kring arbetssökande ställs. För de personer som svarar att de söker arbete skall inte frågorna om de avvaktar ett arbete längre ställas. Innan ramlagsanpassningen ställdes både frågorna som arbetssökande och avvaktande.

Vidare ställdes tidigare frågan om hur man sökt arbete som en öppen fråga. Efter ramlagsanpassningen är varje söksätt en egen fråga och om respondenten svara ja på någon av dem ställs inga ytterligare frågor om söksätt. I den ramlagsanpassade blanketten är de frågorna grupperade så att det vanligaste söksättet ställs först, det näst vanligaste efter det osv. Tanken med det är att minimera uppgiftslämnarbördan.

Frågan om en respondent har sökt arbete har stärkts upp med om denne har "sökt eller **försökt hittat** arbete". Via medlyssning har det tidigare framkommit att en del respondenter, framförallt de som är mindre aktiva i sitt arbetssökande, har tolkat "sökt arbete" som att skicka in ansökningar.

Att vi inte längre kan särredovisa hur många av de som söker arbete som också avvaktar arbete innebär störst förändring i samband med sommarmånaderna. Inför sommaren söker många ungdomar arbete men en stor andel av dem avvaktar också ett arbete. Den informationen går inte längre att få och bilden av arbetsmarknaden för ungdomar kommer att påverkas.

Tidigare har data över söksätt för arbetssökande varit relativt efterfrågad men med den ramlagsanpassade blanketten går det bara att få ut det första söksätt som respondenten svarat ja på.

Vilken effekt ändringen i frågan om att söka arbete får är svårt att säga. Genom medlyssning vet vi att många mer vana intervjuare "stärker upp" frågan med formuleringar liknande den som nu finns. Det är alltså bara en mer konsekvent hantering som kan ge viss marginell effekt.

Arbetsmarknadspolitiska program

Tidigare ställdes en uppsättning frågor om deltagande i arbetsmarknadspolitiska program och åtgärder. Huvudsyftet med dessa var att i samband med införandet av Jobb- och utvecklingsgarantin fånga upp de som var i den s.k. Fas 3, dvs. sysselsättningsfasen, så att de inte felaktigt klassades som sysselsatta eller icke sysselsatta beroende på ersättningsform.

I samband med ramlagsanpassningen ställs endast frågor om respondenten deltagit i något arbetsmarknadspolitiskt program eller åtgärd de senaste fyra veckorna. För de som deltagit i ett sådant under de senaste fyra veckorna ställs också en fråga om de gjort så under referensveckan.

Syftet med att minimera frågorna kring arbetsmarknadspolitiska program och åtgärder är att minska uppgiftslämnarbördan och kostnaden för undersökningen då fler frågor har lagts till. Tidigare mätfelsstudiestudie har visat att det bör röra sig om marginella effekter av denna förändring.

Timmar

Sättet att mäta timmar i AKU har ändrats i och med ramlagen. Tidigare tilläts svar endast i form av heltimmar och om inte heltimmar angavs avrundades dessa svar till närmaste heltimme. Efter ramlagen tilläts även halva timmar som svar. Detta gäller för alla svar som avser timmar utom för de sysselsatta som önskar ändra sin arbetstid där önskat antal timmar anges som hela timmar och även arbetslösa som anger hur mycket de önskar arbeta.

För frågorna om överenskommen och vanligen arbetad tid är frågorna och frågeordningen i princip densamma som tidigare. För arbetade timmar och frånvaro under referensveckan skiljer sig såväl frågor som frågeflöde från tidigare.

Frånvaro mättes tidigare i antal timmar. I och med nya ramlagen vill Eurostat ha in frånvaro i form av hel- och halvdagar efter frånvarorsak. För nationella behov ser vi dock att det finns ett intresse för att ha kvar frånvarotimmar. Dessa frågor får dock ställas först efter att frånvaro i hel- och halvdagar har utretts.

När det gäller antalet arbetade timmar i form av mertid/övertid så räknas nu alla sådana timmar. Förut ingick inte flex i dessa timmar. Däremot har frågor lagts till för att särskilja vilka extra timmar som utgörs av flex, betald övertid/mertid samt obetald övertid.

Frågan om antalet arbetade timmar är densamma nu som tidigare men föregås av en helt annan uppsättning frågor som kan vara betydligt fler än idag, givet att respondenten varit delvis frånvarande och/eller haft mertid/övertid.

Att svar med halva timmar tilläts kan ha en viss inverkan på skattningarna. Generellt blev svar som inte var heltal tidigare avrundade till närmaste heltal. Hur stor denna effekt kan tänkas bli är i sig svår att kvantifiera men den torde vara av marginell karaktär.

Att frågeflödet och antalet frågor har ändrats kan också i sig tänkas påverka skattningen av frånvarotimmar, arbetade timmar och

framförallt övertid. Då frågorna är fler och i viss mån mer detaljerade så kan den kognitiva processen för respondentens svarande ha påverkats. I vilken riktning eller omfattning är svår att svara på utan omfattande testning. För frånvarotid och arbetad övertid/mertid under referensveckan är skillnaden som störst mot tidigare mätsätt och det är för dessa skattningar som skillnaden förväntas bli som störst. Samtidigt så är s.k. faktafrågor, till skillnad från attitydfrågor, mer ”robusta” för den typen av förändringar då det faktiskt finns ett visst givet svar.

Hjälpvektor och AGI

AKU har tidigare använt information från registerbaserad arbetsmarknadsstatistik (RAMS) i hjälpinformationen, denna information har uppdaterats varje år och har därmed varit mellan 13 och 24 månader gammal när den har använts i AKU. Från och med RAMS avseende 2019 har framställningen av RAMS förändrats till att till största delen baseras på arbetsgivardeklarationer på individnivå (AGI). I och med att framställningen av RAMS har förändrats skulle detta indirekt medföra en förändring i AKU:s hjälpinformation vid ett fortsatt användande av RAMS. Under 2020 genomfördes därför arbete med att ta fram ett förslag på ny hjälpvektor i AKU där information från RAMS ersätts med AGI. Detta arbete resulterade i en ny hjälpvektor där AGI, i kombination med åldersgrupperna 15-24 respektive 25-74, används i stället för RAMS. Därutöver modifieras användningen av informationen från Arbetsförmedlingen, där fler sökandekategorier inkluderas i hjälpvektorn. Att använda AGI medför att aktualiteten i uppgifterna förbättras eftersom uppgifter från AGI erhålls med en månads eftersläp. Utöver en förbättrad aktualitet förbättras generellt även precisionen i skattningarna. Anledningen till att förändringen av hjälpinformationen har samordnats med införandet av nya ramlagen är för att undvika att tidsserien i AKU påverkas vid två tillfällen i stället för vid ett tillfälle som nu är fallet.

De analyser som genomfördes inom arbetet visade på att denna hjälpvektor gav, för majoriteten av de utvalda skattningarna, precisionsförbättringar. För de huvudsakliga variabler som studerades sågs förbättringar på upp till 10-15 procent med avseende på osäkerhetstalen.

De erhållna precisionsförbättringarna beror på att hjälpvektorn korrelerar starkare med undersökningsvariablerna. En högre andel som utifrån hjälpvektorn klassificeras som sysselsatta klassificeras även i AKU som sysselsatta och vice versa.

En annan aspekt är att hjälpvektorn nu innehåller mer aktuell information när AGI ersätter RAMS. De som i hjälpvektorn klassas som sysselsatta räknas nu inte längre upp till en hjälptotal som avser uppgifter som i bästa fall är 13 månader gamla, utan i stället till en hjälptotal som avser antalet med lön utbetald en månad före undersökningstillfället. Tidigare fanns det därför en tröghet i hjälpvektorn som var sämre på att fånga rörelser på arbetsmarknaden.

En undersökningsgrupp som till viss del har rört sig från att tillhöra sysselsatta i hjälpvektorn till ej sysselsatta i hjälpvektorn är en delgrupp av de som räknas som frånvarande hela veckan. Detta då de inte fått någon lön utbetald av sin arbetsgivare månaden innan undersökningstillfället och således inte har registrerats i AGI.

Sammantaget innebär bytet av hjälpinformation att inte enbart precisionen påverkas utan även att punktskattningarna påverkas i varierande utsträckning. Antalet sysselsatta i åldern 15-74 år ligger i snitt 0,65 procent lägre, eller i absoluta tal kring 30 000 färre, detta sett över perioden februari 2019 – december 2020. För motsvarande period ligger skattningen för antal arbetslösa i åldern 15-74 år ungefär 1,1 procent lägre, eller 5 000 färre i absoluta tal. De som står utanför arbetskraften i åldern 15-74 år skattades i snitt till 1,9 procent fler vilket motsvarar ungefär 37 000 fler i absoluta tal. Skattningen avseende de som klassificeras som frånvarande hela veckan är ungefär 3 procent högre i snitt vilket motsvarar ungefär 18 000 fler.

Dubbelmätning

I syfte att analysera eventuell effekt av nya ramlagen genomförs en dubbelmätning under 2021. Denna planeras gå under januari-september men en förlängning kan komma att bli aktuell om behov finns. Detta medför att 80 procent av urvalet genomförs enligt nya ramlagen och med den nya hjälpvektorn, det är denna del som kommer att användas vid publicering. 20 procent av urvalet kommer att genomföras med den blankett som använts innan nya ramlagen. Dessa 20 procent kommer inte att användas vid framställning av den officiella statistiken.

Det är inte ovanligt att en minskad urvalsstorlek leder till en större osäkerhet i skattningarna. Hur mycket större denna osäkerhet blir är det svårt att på förhand ha en exakt uppfattning om och effekten kan även variera beroende på skattning. Genom att göra förenklande antaganden avseende hur osäkerheten i skattningen förändras då

urvalsstorleken ändras¹, uppskattas denna minskning av urvalsstorleken ge osäkerhetstal som är ungefär 12 procent högre än då hela urvalet används.

¹ Bygger på följande antagande om förhållandet mellan två urvalsstorlekar, n_1 och n_2 samt motsvarande standardavvikelser, $se(n_1)$ och $se(n_2)$; $se(n_2) = \sqrt{\frac{n_1}{n_2}} * se(n_1)$.